

Bizdən uzaqlaşan tarixi biz illüziyalarla yox, xəyallarla, təsəvvürlərlə yox, dəqiq faktlarla, aydın obrazlarla xatırlayırıqsa, yaddaşa gətiririksə, onda tarix unudulmaz olur, yeni nəsillər üçün görk olur. Ümumiyyətlə, hər bir xalqın tarixi həm də müharibələr tarixidir. Bu müharibələri xalq yaşayıbsa, onu salnaməyə köçürmək, yaşatmaq birinci növbədə yazıçıların, söz-sənət adamlarının, həm də tarixçilərin işidir. Gözlərimin qarşısında ağır düşüncələrlə seyr etdiyim, əllərimlə səhifələrinə toxunaraq təmasda olduğum daha bir abidə kitab məni özünə əsir edir. 2017-ci ildə "Vətən" nəşriyyatında işıqlığa çıxan "Xalqlar dostluğu və qələbə" kitabının müəllifləri Aleksandr Qritçenko və Cəlil Xəlilovdur. Bu kitabın redaktoru və müəlliflər sırasında adı göstərilməyə də, dəyərli yazıları ilə ədəbi abidəni məzmunca zənginləşdirən daha bir söz-sənət adamının da bu kitabın ərsəyə gəlməsindəki xidmətini göstərmək bizim mənəvi borcumuzdur. Bu Azərbaycan poliqrafiya sisteminin formalaşmasında və ümumiyyətlə poliqrafiya sənətinin elm kimi öyrənilməsində xüsusi xidmətləri olan Şəddat Cəfərovdur.

Kitab yüksək poliqrafiyası ilə dəyər-

Axundovun müharibə yolundan bəhs edən əsərini "Nəsillərə nümunə" adlandırır. Doğrudur, həqiqətən hər hansı bir müharibə qəhrəmanının həyatı əslində elə olduğu kimi təsvir olunursa, o yeni gələn nəsillər üçün nümunədir, örnekdir.

Bəri başdan deyək ki, hər hansı bir yazıçı o qəhrəmanı sözün həqiqi mənasında əzəmiyyəti ilə təqdim edir ki, onu yaxşı öyrənmiş olur, onu axıracan tanıyır. Kimliyini döyüş yolunun haradan, necə keçdiyini yaxşı bilir. Ş.Cəfərov da bir müəllif olaraq Rəşid Axundovu hiss olunur ki, qabaqcadan, yazıdan əvvəl kifayət qədər öyrənib. Başqa sözlə, onu yaxından tanıyıb, dəyərləndirmək, qiymət vermək gücündə olub. Müəllif "Nəsillərə nümunə" oçerkinə ümumi məlumatla başlayır: "2016-cı ildə Rəşid Axundovun 110 illik yubileyi keçirilmişdir. Həmişəki kimi onun övladları yaşayan Salyandakı mənzildə onu yad etmişlər. Adəti üzrə onu yad etmək üçün qohum və qonşuları ilə birlikdə cəbhə dostlarının ailə üzvləri, Salyan Veteranları Təşkilatının üzvləri, Respublika Veteranlar təşkilatının nümayəndəsi, Rayon İcra hakimiyyəti nümayəndələri iştirak edirlər". Bu qeydlərdən alınan

təsəvvür edirik. Ancaq əlbəttə, böyük arzularla yaşayan minlərlə azərbaycanlı kimi Rəşid Axundovun da dinc həyatdakı istəklərini müharibə gözündə qoydu. Biz oçerkdə Rəşid Axundovun müharibə yolunu dəqiq faktlarla görür və onun qəhrəmanlıq yolunu əslində olduğu kimi qavraya bilirik. Əlbəttə, bu müəllifin faktlara istinadı ilə bağlıdır. Yazıçının təqdim etdiyi qeydlərdə onun döyüş əzmi komandirin məktubu ilə daha yaxşı üzə çıxır: "Rəşid Axundov 1942-ci ilin fevralında cəbhəyə getmişdir. Cəbhədə vuruşduğu üç ildə o, qəhrəmanlıq nümunəsi göstərmişdir. Bu barədə onun həm yerlilərinə, elə övladlarına da az məlumat bəllidir. Saralmış iki şəkil, bir də 876-cı Qırmızı bayraqlı, Suvorov ordenli atıcı alayın komandiri, polkovnik Pomarevin və ştab rəisi mayor Qolosyukin Rəşid Axundovun həyat yoldaşı Əminə Ağababa qızına göndərdikləri məktub ailədə əziz xatirə kimi saxlanılır:

"Əziz Əminə Ağababa qızı! Sizin həyat yoldaşınız Rəşid Xəlil oğlu Axundov cəbhədə alman işğalçıları ilə mübarizədə komandanlığın bütün döyüş tapşırıqlarını nümunəvi yerinə yetirmiş və özünün cəsarət və mərdliyinə görə "I dərəcəli Vətən müharibəsi" ordeni

kimi qarşılamaq olardı. Ancaq Qarabağ müharibəsi göstərdi ki, belə məktublardan nə qədər böyük dəyəri var. Doğrudur, qəhrəman sözün həqiqi mənasında heyretli bir döyüş yolu keçib. Ordenləri, medalları, təltifləri öz yerində, ancaq komandirin məktubu zaman keçdikcə daha artıq canlılıq kəsb edir və yaddaşlardan silinmir. Şəddat Cəfərov qəhrəmanın döyüş yolunu bundan sonra da izləyir: "347-ci diviziyanın tərkibində Pribaltikadakı əməliyyatların birində Rəşid Axundovun bölməsi strateji cəhətdən mühüm əhəmiyyətə malik nöqtədə yerləşirdi. Kəşfiyyatımız xəbər vermişdi ki, almanlar oraya hücum edəcəklər. Batalyon komandirinin müavini Rəşid Axundova rotanı təcili geri çəkəməyi əmr etmişdi. Döyüşün gedişində isə əks nəticə alınıb. Belə olduqda Rəşid Axundov sərbəst qərar qəbul edir və bölüyü hücumu aparır. Qabaqdakı kəndi almanlardan təmizləyərək bölməni Lelupa çayının sahilinə çatdırır. Cəsarətinə görə o "Aleksandr Nevski" ordeni ilə təltif olunur. Təltif olunmağı haqqında xəbər, ikinci dəfə yaralanmış baş leytenant hospitalda çatdırılır". Necədir, əziz oxucu? İndi Rəşid Axundovun yerində ola bilərdinmi? Həm də bunun üçün meydan da var - Qarabağ savaşı... düşünürəm ki, Şəddat Cəfərov bu günün oxucusuna, bu günün adamına elə Qarabağ meydanını göstərir və demək istəyir ki, buyur bu meydan sənindir, bu günün Rəşid Axundovu elə sənə. Təltiflər, rəğbət bəlkə də qəhrəman üçün deyil, gələcək nəsillər üçündür. Gələcək nəsillərin hərbi vətənpərvərlik tərbiyyəsi üçündür. Müəllif öz qəhrəmanını onu tanıyanların şahidliyi ilə təqdim etməkdə ısrarlıdır: "Polşadakı döyüşləri xatırlayarkən Rəşid Axundovun Ağdaşdan olan yoldaşı Z.Məmmədov demişdir: "Böyük qələbəmizə cəmi yüz gün qalırdı. Polşanın Xmafov şəhərindəki küçə döyüşlərinə atılarkən gümanım da gəlmirdi ki, ən yaxın dostumu həmişəlik itirəcəyəm. Rəşid Axundov dalanlardan, evlərdən atılan güllələrə məhəl qoymayıb rotasını arxasınca

QƏHRƏMANIN VƏTƏN YOLU

li nəşr nümunəsi kimi diqqəti cəlb edir. Kitabda onlarca İkinci Cahan savaşı qəhrəmanlarının taleyindən bəhs edən yazılar var. Bundan başqa təqdim olunan nəşr nümunəsində Azərbaycanın müharibə veteranlarının xatirə xronikalarını əks etdirən çox dəyərli fotosəkilər də yer alır. Burada bir cəhəti qeyd etmək də xüsusi yerinə düşər. Fotosəkillərin ümumi xronikal mənzərəsi Azərbaycan hərbi sənətinin varislik örnəyi kimi təsir bağışlayır. Biz İkinci Cahan savaşı qəhrəmanları, əmək və müharibə veteranları ilə birgə müasir hərbi sistemimizin əsas aparıcı simaları ilə birgə əlaqələrini göstərən fotosəkillərdə qırılmaz varislik əlaqələrini görür və təqdir edirik.

* * *

"Xalqlar dostluğu və qələbə" (2017) kitabında artıq qeyd etdiyimiz kimi müharibə dövrünün acılarını yaşamış olan Şəddat Cəfərovun çox dəyərli yazılarının yer aldığını görmək bizim üçün fəxrli düşüncələr üçün qaynaq olur. Əslində Şəddat Cəfərov bu kitabın müəlliflərindən biri kimi diqqətimizi cəlb edir.

Şəddat Cəfərovun bu kitabda özünün yazıçılıq ənənəsinə sadıq olaraq realılıqla tarixi birləşdirən, qovuşduran əsəri ilə daha bir tarixi qəhrəmanın taleyinə işıq tutmaq istərdik. Müəllif İkinci Cahan savaşı qəhrəmanı Rəşid

nəticə budur ki, xalqımız İkinci Cahan savaşı müharibəsinin qəhrəmanlarını yaddan çıxarmır. Onların xatirəsini hörmətlə tarixi və əlamətdar günlərdə yad edirlər. Şübhəsiz, əgər canını Vətən torpağı naminə qurban verən əsgər unudularsa, onda əslində qəhrəmanlığın varislik əlaqələri qırılır. Yeni nəsillər döyüş sənətinə meyil göstərməz, Vətənin müdafiəsi üçün can atmaz. Onun düşüncəsində Vətənə qurban getməyin şərəf anlamı da yer almaz. Bu mənada Şəddat Cəfərovun müharibə qəhrəmanının xatirəsini hörmətlə yad edən ənənə daşıyıcılarına münasibəti çox dəyərlidir. Əslində bununla çox dəyərli ənənənin yaşarılıqlığının mahiyyətini diqqətə çəkir. Bəs Rəşid Axundov kimdir? Nə üçün Şəddat Cəfərov onu "Nəsillərə nümunə" adı ilə müasir azərbaycanlıya təqdim edir: "Rəşid Axundov 1906-cı ildə Salyanda anadan olmuşdur. Müharibəyə gedənə qədər o əməklə bərkimiş və yetişmiş istehsalat komandiri idi. O, pedaqoji məktəbi bitirib müəllim işləmiş, sonra rayon Xalq Maarif şöbəsinin müdiri, Pambıq-təmizləmə zavodunun direktoru və başqa vəzifələrdə çalışmışdır. Etimadı həmişə ləyaqətli işi ilə doğrultmuşdur". Bu ilkin məlumat bizdə müəyyən təsəvvür yaradır. Qəhrəmanın yeri, yurdu haqqında məlumat alırıq. Onun əslində müharibəyə qədər bir maarifçi, bir rəhbər yetkin bir kadr kimi formalaşdığını

ilə təltif edilmişdir. O, hitlerçi quldurlarla döyüşdə, 1945-ci il yanvarın 28-də qəhrəmancasına həlak olmuşdur. Dərdinizə şərik olur və əsgəri adını şərafətlə ödəmiş Rəşid Xəlil oğlunun qisasını alacağımıza söz veririk. Ordenin vəsiqəsini sizə göndəririk". Rəşid Axundovun bölməsi həmişə ön cəbhələrdə vuruşub. Onlar düşmən üzərinə qartal kimi şığıyır, yaşayış yerlərinin azad olunmasında şücaət göstərilir. Mozdok, Nalçik, Maykop, Armavir və bir çox başqa şəhər və kəndlər xilaskarlarını fərhələ qarşılamışlar. Rəşid Axundovun ilk döyüş təltifləri - "Qafqazın müdafiəsinə görə" və "İgidliyə görə" medalları sinəsinə bəzəyirdi. O döyüşlərin birində ayağından yaralansa da, müalicədən sonra yenidən cəbhəyə qayıdırdı. Kırımın azad olunmasında iştirak edir. Kırımdakı şücaətlərindən onun cəbhə yoldaşı Şamaxıda yaşamış ehtiyatda olan polkovnik Ağa Əfəndiyev iftixar hissi ilə demişdir: "Onun adı qulluq etdiyi diviziyada dillər əzbəri olmuşdu. Sanki ölüm də Rəşid Axundovdan qorxurdu. Aramsız yağın güllələrin altında var gücü ilə "Ura" deyərək irəli atılır, başqalarını da ardınca aparır. Baş leytenant Rəşid Axundovu bölməsində olan əsgərlər çox sevirdilər. O, qayğıkeş komandır, yaxşı dost və sirdaş idi". Bu məktubda yazılanları çox ola bilsin ki, Qarabağ müharibəsindən əvvəl ümumi təəssürat

aparırdı. Bir göz qırpmında evə girib pilləkənlərlə cəld yuxarı qalxaraq faşistləri tərkişiləh edirdi. Şəhərin alınmasına az qalmış ayağım altında partlayan qumbaranın zərbəsindən yerə sərildim. Hospitalda Rəşidin də ağır yaralanıb buraya gətirildiyini və bu döyüşlərdə göstərdiyi igidliyə görə "I dərəcəli Vətən Müharibəsi" ordeni ilə təltif olunduğunu eşitdim. Müharibədən "Qırmızı ulduz" ordeni ilə qayıtdım. Xalqımızın şanlı oğullarından söhbət düşəndə qvardiya baş leytenantı Rəşid Axundovdan da danışırım. Keçmiş cəbhə dostumun həyat yoldaşına və övladlarına baş çəkirəm. Onların xoşbəxt həyat tərziini görəndə iftixarla deyirəm: "Elə Rəşid də bu günləri görməyi arzulayırdı". Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, cəbhə yoldaşları Rəşid Axundovun Salyanda yaşayan övladlarını ömürlərinin sonundakı yad etmişlər". Kiçik bir yazı, bir qəhrəmanın döyüş yolu əslində bir epoxa, bir zaman yolu...

Şəddat Cəfərovun müharibə qəhrəmanlarının taleyi ilə bağlı yazıları əslində onun özünün də bu gün bir Qarabağ savaşı olduğu əna yaxşı sübutdur.

Bəlkə də sözlə döyüşmək silahla döyüşməkdən daha üstündür...

Ə.R.XƏLƏFLİ,
Ceyhun ZALLI
11.03.2021